

نگاهی گذرا به بحث مهدویت از دیدگاه اهل سنت

سید محمد حسین حسینی

پس اصل ظهور منجی و مصلح جهانی اختصاص به اسلام ندارد. بلی در اسلام مشخصات دقیق این منجی، علائم ظهور و کیفیت دادگستر و حکومتش بیان شده است، ولی در ادیان دیگر این گونه نیست.

مسائل مهدویت در اسلام، هم در منابع اهل سنت آمده و هم در منابع شیعیان و هر چند در مواردی با هم اختلاف دارند، ولی هر دو در کلیات مسائل مهدویت با هم توافق و هماهنگی و همخوانی دارند.

جمال روی یزدان داری ای دوست
صفای باغ رضوان داری ای دوست
تویی یوسف که در هر کوی و برزن
هزاران پیر کنعان داری ای دوست
ظهور مصلح جهانی و عدالت
گستر گیتی نه تنها در مذهب تشیع،
بلکه در میان تمام مذاهب اسلامی و
همه گروههای اهل سنت مطرح بوده
است و حتی مقدم تر از شیعیان درباره
مهدی موعود عجل الله فرجه کتابها نوشته و
روایات فراوانی جمع آوری کرده اند؛
بلکه در تمام کتب آسمانی (هر چند
تحریف شده) از موعود جهانی سخن
به میان آمده است.

تدوین احادیث مهدویت در کتابهای اهل سنت^۱

راویان متعددی از اهل سنت و مصنفان آنها روایات مهدویت را نقل و در جوامع حدیثی و یا کتاب مستقل گردآوری کرده‌اند، مانند: احمد، ابی داوود، ابن ماجه، ترمذی، بخاری، مسلم، نسائی، بیهقی، ماوردی، طبرانی، سمعانی، رویانی، حافظ عبد العزیز عکبری، ابن قتیبه، ابن السری، ابن عساکر، دارقطنی، کسائی، بغوی، ابن اثیر، ابن الدبیع الشیبانی، ابن عبد البر، حافظ ابن مطیق، فرعانی، نمیری، مناوی، ابن شیرویه، دیلمی، سبط ابن جوزی، شارح معتزلی، ابن صباغ مالکی، شبلنجی، ابن خلکان، قرطبی، ابن طلحه شافعی، ابن حجر، آلوسی، کنجی شافعی و دهها نفر دیگر.^۲

بیشتر این راویان و مصنفان، علاوه بر ذکر ویژگیها و خصوصیات آن حضرت، به نام امام مهدی علیه السلام نیز تصریح کرده‌اند.

کتابهای حدیثی اهل سنت که در آنها مسئله مهدویت مطرح شده، در یک تقسیم کلی به دو دسته عمده

تقسیم می‌شوند:^۳

الف. کتابهای عمومی و جوامع حدیثی اهل سنت که به موضوع خاصی اختصاص ندارند، بلکه در ابواب و مباحث گوناگونی بحث کرده‌اند و بخشی را به ذکر احادیث

۱. قابل ذکر است که کتابهای متعددی درباره کتابهای اهل سنت و روایات آنها درباره حضرت مهدی توسط محققان شیعه نوشته شده است که برخی از آنها به قرار ذیل است.

۱. «المهدی» سید صدرالدین الصدر، متوفای ۱۳۷۳ که روایات اهل سنت را درباره حضرت مهدی علیه السلام گردآوری کرده است.

۲. «الامام المهدی عند اهل السنة»، شیخ مهدی فقیه ایمانی اصفهانی از معاصرین.

۳. «منتخب الاثر»، شیخ لطف الله صافی که روایات فریقین را جمع آوری کرده است.

۴. «من هو المهدی» از ابوطالب تجلیل تبریزی که روایات شیعه و سنی را درباره مهدی علیه السلام گرد آورده است.

۵. «احادیث المهدی من مسند احمد بن حنبل»، سید محمد جواد حسینی جلالی، چاپ جامعه مدرسین.

۶. «المهدی الموعود المنتظر عند علماء اهل السنة و الشیعة»، نجم الدین عسکری.

۲. ر. ک: بیان فی اخبار صاحب الزمان، مقدمه کتاب؛ من هو المهدی، ابوطالب تجلیل تبریزی، قم، جامعه مدرسین، ۱۴۰۹، صص ۶۲-۶۸؛ منتخب الاثر، صافی گلپایگانی.

۳. در این بخش، علاوه بر کتابهای پیش گفته، از موضوع امامت و مهدویت، استاد اکبر نژاد، صص ۱۹۷ بهره زیادی برده‌ایم.

اظهار نظر جمعی از علمای اهل

سنت درباره احادیث مهدویت

۱. ابن ابی الحدید می نویسد: «اتفاق تمامی مسلمین بر این است که دنیا و تکلیف پایان نمی یابد، جز با وجود مهدی علیه السلام»^۱

۲. شیخ عبد الحق می گوید: «احادیث متواتر [و قطعی] داریم در این باره که مهدی علیه السلام از اهل بیت و از فرزندان فاطمه علیها السلام می باشد»^۲

۳. صبان می گوید: «اخبار متواتره از نبی اکرم صلی الله علیه و آله رسیده بر خروج مهدی و اینکه از اهل بیت اوست و زمین را از عدل و داد پر می کند»^۳

۴. ابن حجر می نویسد: «ابو الحسین ابری می گوید: روایات متواتره به خاطر کثرت روایها از [محمد] مصطفی صلی الله علیه و آله بر قیام او (مهدی) رسیده است و اینکه او از اهل بیت پیامبر صلی الله علیه و آله است... و زمین را پر از

حضرت مهدی علیه السلام اختصاص داده و به ترتیب خاصی آنها را ذکر کرده اند.

ب. کتابهای حدیثی که ویژه امام مهدی علیه السلام نوشته شده و فقط به بیان احادیثی که مربوط به حضرت امام مهدی علیه السلام می باشد، پرداخته اند. ارائه گزارش از فهرست این کتابها و شیوه تدوین آنها از حوصله مجله مبلغان خارج است؛ اما بیان دو مطلب در اینجا حائز اهمیت است.

۱. ممکن است به ذهن بیاید که صرف جمع آوری روایات و یا تألیف کتاب این امر را اثبات نمی کند که اهل سنت نیز آن را قبول دارند. برای اثبات این مطلب که غالب روایات مطرح شده، مورد قبول و پذیرش آنها می باشد و سند آنها را صحیح و یا قطعی می دانند، ارائه نمونه هایی از سخنان علمای اهل سنت در مورد این روایات لازم به نظر می رسد.

۲. بیان کلیاتی از روایات اهل سنت درباره حضرت مهدی علیه السلام که با منابع شیعیان همسویی و همگرایی دارد، می تواند مبلغان محترم را در تبلیغ دینی یاری رساند.

۱. شرح نهج البلاغه، ابن ابی الحدید، بیروت، دار الفکر، ۱۳۷۳ ه. ق، ج ۲، ص ۵۳۵.

۲. حاشیه صحیح الترمذی، شیخ عبد الحق، چاپ دهلی، ۱۳۴۲ ه. ق، ج ۲، ص ۴۶.

۳. اسعاف الراغبین، صبان، چاپ مصر، ۱۳۱۲، باب ۲، ص ۱۴۰.

چهارگانه، یعنی: شیخ ابن حجر شافعی، نویسنده کتاب «القول المختصر فی علامات المهدی المنتظر» و ابو سرور احمد بن ضیاء حنفی و محمد بن محمد مالکی و یحیی بن محمد مالکی درباره مهدی علیه السلام این است که: ظهور مهدی درست است؛ چرا که احادیث صحیحه در این باره و صفات او و نشانه‌های قیامش و ظهور فتنه‌هایی چون خروج سفیانی و فرو رفتن او و غیر آن، وارد شده است. و ابن حجر تصریح کرده است به تواتر این روایات و اینکه او از اهل بیت [پیامبر] است و شرق و غرب زمین را مالک می‌شود و زمین را پر از عدل می‌کند و اینکه عیسی علیه السلام پشت سر او نماز می‌گذارد و اینکه او سفیانی را به قتل می‌رساند و لشکر او در «بیدا» بین مکه و مدینه به زمین فرو می‌رود.»^۳

عدل و داد می‌کند و عیسی علیه السلام با او خروج می‌کند و مهدی علیه السلام را بر قتل دجال در سرزمین فلسطین مساعدت می‌کند و اینکه او (مهدی) امام این امت می‌شود، در حالی که عیسی علیه السلام پشت سر او نماز می‌گذارد.»^۱

۵. زینی دحلان می‌گوید: «روایاتی که درباره ظهور مهدی آمده، فراوان و متواتر هستند. در بین آنها روایات صحیح، حسن و ضعیف وجود دارد؛ منتها ضعیف‌های آن بیشتر است، لکن به خاطر فراوانی این روایات و زیاد بودن راویهای آن، برخی با برخی دیگر تقویت می‌شوند تا آنجا که انسان قطع پیدا می‌کند، لکن آنچه به آن یقین حاصل می‌شود این است که او حتماً ظهور می‌کند و از فرزندان فاطمه است و اینکه زمین را پر از عدل و داد می‌کند... و اما مشخص کردن ظهور او به سال معین درست نیست؛ چرا که این غیبی است که جز خداوند آن را نمی‌داند و نصی از شارع برای تحدید این امر نرسیده است.»^۲

۶. ملا علی متقی می‌گوید: «فتاوی چهار نفر از علمای مذاهب

۱. الصواعق المحرقة، ابن حجر، المطبعة المیمنة بمصر، ص ۹۹.

۲. الفتوحات الاسلامیة، السید احمد بن السید زینی دحلان مفتی الشافعیه، چاپ مصر، ۱۳۲۳، ج ۲، ص ۲۱۱.

۳. البرهان فی علامات آخر الزمان، ملا علی

پیروی کرده، بر ممالک اسلامی مسلط می‌گردد و نام او مهدی می‌باشد...»^۲
و عده‌ای دیگر از محققان و محدثان اهل سنت نیز شبیه مطالب مذکور را گفته‌اند.^۳

نیازی به توضیح نیست که تمامی سخنان پیش گفته به خوبی می‌رساند که روایات مربوط به امام مهدی علیه السلام تواتر و قطعیت دارند.

نقاط مشترک شیعه و اهل سنت

در مهدویت

بیان تمام مطالبی که درباره حضرت مهدی علیه السلام در روایات اهل سنت آمده، از حوصله یک مقاله خارج است و لذا آنچه در این بخش مطرح

متقی، باب ۱۳، به نقل از الاربعون حدیثاً، هادی نجفی، قم، نشر الذریعة، چاپ اول، ۱۴۱۱ ه. ق، ص ۲۳.

۱. اسمی المناقب فی تهذیب اسنی المطالب، شیخ محمد جزری دمشقی شافعی، با تعلیقه محمد باقر محمودی، بیروت، ۱۴۰۳، صص ۱۶۳-۱۶۸.

۲. مقدمه ابن خلدون، مصر، المطبعة الازهریة، ۱۳۴۸، ص ۲۶۰.

۳. ر. ک: نور الابصار، شیلنجی، مصر، ۱۳۱۲، ص ۱۵۵؛ سبانک الذهب، سویدی، ص ۷۸؛ بیان فی اخبار صاحب الزمان، کنجی شافعی، ص ۱۲۴.

۷. شیخ محمد جزری می‌گوید:
«از علی بن ابی طالب علیه السلام نقل شده است که او از قول پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود: مهدی از ما اهل بیت است و خداوند امر او را یک شبه اصلاح می‌کند...»
بعد جزری می‌گوید: «احادیث [مربوط به] مهدی و اینکه او در آخر الزمان می‌آید و اینکه او از اهل بیت [پیامبر] از فرزندان فاطمه علیها السلام می‌باشد، در نزد ما [اهل سنت] صحیح است و به راستی اسم او اسم نبی صلی الله علیه و آله و اسم پدرش اسم پدر پیامبر صلی الله علیه و آله است. و صحیح‌تر این است که او از نسل حسین بن علی است؛ به خاطر تصریح امیر مؤمنان بر این مسئله آنجا که نظر کرد به فرزندش حسین و فرمود: این فرزند من آقا است؛ چنان که پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود و در آینده مردی از نسل او قیام می‌کند که همنام شما خواهد بود...»^۱

۸. ابن خلدون می‌گوید: «بدان که مشهور بین تمام مسلمین در تمام اعصار این بوده که حتماً در آخر الزمان مردی از اهل بیت [پیامبر] ظهور می‌کند که دین را تأیید و عدل را ظاهر می‌سازد، در حالی که مسلمین او را

می‌شود، نگاهی اجمالی و سریع است به روایات اهل سنت و بیان مطالبی درباره مهدویت که با دیدگاه شیعه همخوانی و اشتراک دارد؛ هر چند اعتراف داریم که موارد اختلافی نیز بین دو فرقه وجود دارد که باید جداگانه مطرح و بیان گردد. بنابراین، در این بخش فقط به برخی موارد مشترک اشاره می‌شود:

بخش اول: نسبت و شمائل حضرت

مهدی عجل الله فرجه

در روایتی که از جزری نقل کردیم، به مطالب ذیل اشاره شده است:
۱. مهدی از اهل بیت پیامبر ص است:

است؛

۲. مهدی از فرزندان فاطمه و علی ع از نسل امام حسین ع است؛
۳. نام او نام پیامبر ص و کنیه او نیز کنیه پیامبر ص می‌باشد؛^۱

(همین مطالب در منابع شیعه نیز آمده است).^۲

۴. شباهت مهدی عجل الله فرجه به پیامبر ص؛ چنان که رسول اکرم ص فرمود: «أَلْقَائِمٌ مِنْ وَوَلْدِي... سَمَائِلُهُ سَمَائِلِي»^۳ قائم از فرزندان من است... شمائل او

همانند شمائل من است.»

۵. چهره نورانی، که پیامبر اکرم ص فرمود: «أَلْمَهْدِيُّ مِنْ وَوَلْدِي... كَأَنَّ وَوَجْهَهُ كَوَجْهِ دُرِّي»^۴ مهدی از فرزندان من می‌باشد... چهره‌اش همانند ستاره‌ای درخشان است.»

۶. از رسول خدا ص نقل شده است که «يَخْدِهِ الْيَمَنُ خَالًا»^۵ بر گونه راست آن حضرت خالی است.» و یا فرمود: «فِي خَدَيْهِ خَالٌ أَسْوَدٌ»^۶ بر گونه‌اش خال سیاهی است.»

بخش دوم: ویژگیها و شرائط ظهور

در این بخش نیز مشترکات

۱. اسمی المناقب فی تهذیب اسنی المطالب، صص ۱۶۳، ۱۶۸؛ عقد الدرر، باب ۲، ص ۵۶؛ رسائل عشر، سیوطی، ص ۲۱۹.
۲. نکت الاعتقادیة، قم، کنگره شیخ مفید، ص ۴۴؛ کمال الدین، شیخ صدوق، ج ۱، ص ۲۸۶.
۳. الکامل فی التاریخ، خطیب بغدادی، بیروت دار الکتب العلمیة، چاپ اول، ج ۹، ص ۴۷۱، شماره ۱۵۰۱؛ ر.ک: کمال الدین، ج ۲، ص ۴۱۵، ح ۶.
۴. فرائد السمطین، ج ۲، ص ۳۱۴، ح ۵۶۵؛ البیان فی اخبار صاحب الزمان، باب ۷، ح ۵۰؛ کمال الدین، ج ۲، ص ۴۶۹، ح ۲۳.
۵. الخرائج، راوندی، قم، مؤسسه امام مهدی، ص ۹۵۸.
۶. فرائد السمطین، ج ۲، ص ۵۶۵.

ظهور مهدی علیه السلام به هنگام ناامیدی از
گشایش در کارها و فرج می‌باشد.^۴

دو. فراگیری ستم

ابی داود از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله چنین
نقل می‌کند: «اگر از عمر دنیا جز یک
روز باقی نمانده باشد، خداوند یکی از
اهل بیت مرا خواهد فرستاد که: «يَمْلَأُهَا
عَدْلًا كَمَا مَلِئْتُ جَوْرًا»^۵ تا آن (زمین) را پر
از عدالت کند، آن گونه که از ستم پر
شده بود.»^۶

سه. نداشتن پناهگاه

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: «بَلَاءٌ يُصِيبُ
هَذِهِ الْأُمَّةَ حَتَّى لَا يَجِدَ الرَّجُلُ مَلْجَأً يَلْجَأُ إِلَيْهِ
مِنَ الظُّلْمِ فَيَنْعَتُ اللَّهُ رَجُلًا مِنْ عَنَتِي مِنْ أَهْلِ
بَيْتِي...»^۷ بلایی دامن گیر این امت

فراوانی وجود دارد که برخی از آنها از
این قرار است:

۱. حتمی بودن ظهور

ترمذی از رسول خدا صلی الله علیه و آله نقل
می‌کند که «لَا تَذْهَبُ الدُّنْيَا حَتَّى يَمْلِكَ رَجُلٌ
مِنَ أَهْلِ بَيْتِي يُوَاطِي إِسْمُهُ إِسْمِي»^۱ دنیا به
پایان نخواهد آمد تا آنکه مردی از اهل
بیت من که هم نام من است، حکمران
شود.»

۲. محل ظهور (مکه)

از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله نقل شده است
که: «فَيَأْتِيهِ عَصَابُ الْعِرَاقِ وَأَبْدَالُ الشَّامِ
فَيَبَايَعُونَهُ بَيْنَ الرُّكْنِ وَالْمَقَامِ»^۲ دسته‌هایی از
عراق و بزرگانی از شام به سوی او
(مهدی) می‌آیند و با او میان رکن و مقام
بیعت می‌کنند.»

۳. زمینه‌های اجتماعی

یک. ناامیدی مردم

ابن ابی شیبه از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله نقل
کرده که حضرت فرمود: «يُخْرَجُ رَجُلٌ مِنْ
أَهْلِ بَيْتِي عِنْدَ انْقِطَاعِ مِنَ الزَّمَانِ...»^۳ مردی
از خاندان من ظهور خواهد کرد، آن
هنگام که [مردم] از زمان گسسته
باشند. (و این کنایه از ناامیدی است.)
و امام باقر علیه السلام نیز فرمود: «قیام و

۱. سنن ترمذی، ح ۲۲۳۰؛ الکافی، ج ۱، ص

۲. ح ۳۹۸.

۳. الفتن، نعیم بن حماد، بخش چهارم، ص ۲۴۲،

ح ۹۵۰؛ رک: غیبت، نعمانی، ص ۳۱۵، ح ۹.

۴. مجمع الزوائد، ج ۷، ص ۶۱۱، ح ۱۲۳۹۴.

۵. غیبت، نعمانی، ص ۲۵۴، ح ۱۲.

۶. این عبارت در منابع شیعیان و اهل سنت به
قدری فراوان نقل شده است که در حد تواتر و
قطع می‌باشد.

۷. سنن ابی داود، ح ۴۲۸۲؛ الکافی، ج ۱، ص

۵۲۶، ح ۱ و ص ۳۳۸، ح ۷.

۸. المصنف، صنعانی، ج ۱۱، ح ۲۰۷۷؛ الکافی،

ج ۸، ص ۲۶۳، ح ۳۷۹.

خواهد شد که انسان پناهگاهی نمی‌یابد که از [شرّ] این ظلم بدان پناه آورد. پس خداوند [در این هنگام] مردی از خاندان من را برمی‌انگیزد...»

چهار. پیدایش فتنه‌ها و هرج و مرج

از رسول گرامی اسلام ﷺ چنین روایت شده است: «... مهدی این امت، از نسل حسین است. آن هنگام که دنیا گرفتار هرج و مرج و فتنه‌های فراوان گردید و راهها بسته شد و گروهی بر گروه دیگر یورش بردند که نه بزرگ بر کوچک ترحم کند و نه کوچک احترام بزرگ تر را نگه دارد، خداوند در این هنگام، کسی را می‌فرستد که دژهای گمراهی را بگشاید.»^۱

بخش سوم: نشانه‌های قیام

در منابع شیعی روایات زیادی داریم مبنی بر اینکه علامت حتمی قیام پنج تا است. عمر بن حنظله می‌گوید: از امام صادق علیه السلام شنیدم که فرمود: «قبل از قیام قائم پنج علامت حتمی واقع خواهد شد: خروج یمانی، خروج سفیانی، شنیده شدن ندای آسمانی، کشته شدن نفس زکیه، و فرورفتن لشکری در صحرا (بین مکه و

مدینه)».^۲

غالب این نشانه‌ها در منابع اهل سنت نیز آمده است که عبارت است از:

الف. خروج سفیانی

خروج سفیانی از نشانه‌هایی است که در منابع فریقین آمده است. سفیانی [عثمان بن عنبسه] در منطقه شام خروج می‌کند و گروه زیادی را [با تظاهر به دینداری] می‌فریبد و به گرد خود می‌آورد و بخش گسترده‌ای از سرزمینهای اسلامی را به تصرف خویش در می‌آورد و بر مناطقی از جمله شام و فلسطین (حمس، اردن، قنسرین) سیطره می‌یابد. وی آن‌گاه که از ظهور مهدی علیه السلام با خبر می‌گردد، سپاه عظیمی را برای جنگ با وی گسیل می‌دارد و در منطقه «بیدا» بین مکه و مدینه با نیروهای امام برخورد می‌کند. به امر خداوند، همه لشکریان وی، به جز چند نفر (در منابع شیعی

۱. فرائد السمطين، ج ۲، ص ۴۰۳ و مشابه آن ر.

ک: غیبت، نعمانی، ص ۲۷۹، ح ۵؛ همچنین ر. ک: بحار الانوار، محمد باقر مجلسی، المكتبة الاسلامیة، تهران، ۱۴۰۵ هـ ق، ج ۵۱، ص ۲۱۷.

۲. بحار الانوار، محمد باقر مجلسی، ج ۵۲، ص ۲۰۴.

حسینی» از دیگر نشانه‌های ظهور است که در روایات اهل سنت آمده است.^۴ و در روایات شیعه به صورت مفصل کیفیت کشته شدن او بیان شده است.^۵ ه به اهتزاز در آمدن پرچمهای سیاه از خراسان

احمد حنبل از رسول خدا ﷺ نقل کرده که آن حضرت فرمود: «إِذَا رَأَيْتُمُ الرِّبَابَاتِ السُّودَ قَدْ جَاءَتْ مِنْ قِبَلِ خُرَّاسَانَ فَأْتُوها فَإِنَّ فِيهَا خَلِيفَةَ اللَّهِ الْمَهْدِيَّ»^۶ هنگامی که پرچمهای سیاه را دیدید که از جانب خراسان می‌آیند، به آنان ملحق شوید؛ چون خلیفه خداوند، مهدی، در میان آنان می‌باشد.»

یک نفر) در زمین فرو می‌روند و هلاک می‌شوند.^۱

ب. فرو رفتن لشکر سفیانی در بیدا
واژه خسف که در برخی روایات آمده، به معنای پنهان شدن و فرورفتن است و بیدانام سرزمینی است بین مکه و مدینه و منظور از این نشانه (چنان که در روایت پیش گفته از کنز العمال اشاره شد)، این است که سفیانی با لشکری عظیم به قصد جنگ با مهدی علیه السلام عازم مکه می‌شود و در بین مکه و مدینه در محلی به نام «بیدا» به گونه‌ای معجزه آسا و باندای آسمانی یا چیزی شبیه آن در زمین فرو می‌روند.^۲

ج. ندای آسمانی

منظور از آن صدایی است که به هنگام ظهور امام مهدی علیه السلام شنیده می‌شود و همه مردم آن را می‌شنوند و محتوای آن نیز دعوت به حق و حمایت و بیعت با امام مهدی علیه السلام است. این مضمون نیز در منابع فریقین آمده است.^۳

د. قتل نفس زکیه

کشته شدن «نفس زکیه» که به معنای فردی بی گناه است و یا «سید

۱. کنز العمال، متقی هندی، ج ۱۴، ح ۳۸۶۹۷ و ۳۸۶۹۸؛ بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۲۱۵؛ غیبت، نعمانی، ص ۲۶، ح ۲۵۷.
۲. کنز العمال؛ تفسیر عیاشی، بیروت، مؤسسه الاعلمی، ج ۱، ص ۲۴۴؛ المصنف، صنعانی، ج ۱۱، ح ۲۰۷۶۹؛ بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۱۸۶.
۳. الفتن، نعیم بن حماد، ص ۲۳۶، ح ۹۳۱؛ غیبت، نعمانی، ص ۳۰۱، ح ۱۱؛ منتخب الاثر، صص ۴۵۰ ۴۵۵.
۴. کتاب الفتن، ص ۶۷۹، ح ۱۹۹؛ المصنف، ابن ابی شیبہ، ح ۸.
۵. بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۳۰۷؛ غیبت، نعمانی، ص ۲۶۴، ح ۲۶.
۶. مسند، احمد بن حنبل، ج ۵، ص ۲۷۷.

شیعه نیز فراوان این مطلب نقل شده است.^۴

بخش چهارم: ویژگیهای حکومت حضرت مهدی علیه السلام

در این بخش نیز در کلیات مسئله روایات فریقین اتفاق دارند که به نمونه‌هایی اشاره می‌شود:

۱. عمل به سنت پیامبر صلی الله علیه و آله و نزول

برکات

ابو نعیم از رسول خدا صلی الله علیه و آله نقل کرده که آن حضرت فرمود: «يُخْرِجُ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ بَيْتِي وَيَعْمَلُ بِسُنَّتِي وَيُنْزِلُ اللَّهُ الْبَرَكَاتَ مِنَ السَّمَاءِ»^۵ مردی از اهل بیت من قیام می‌کند و طبق سنت من رفتار می‌کند و خداوند [نیز] برکت را از آسمان نازل می‌کند.»

همین مضمون به عبارتهای مختلف در روایات شیعه آمده است؛

۱. بحار الانوار، ج ۵۲، ص ۲۱۷؛ غیبت، نعمانی،

ص ۲۵۱، ح ۸

۲. ر.ک: منتخب الاثر، لطف الله صافی، فصل هفتم، باب هشتم.

۳. عقد الدرر، مقدسی شافعی، ص ۲۹۲.

۴. ر.ک: منتخب الاثر، همان؛ الکافی، ج ۸، ص ۵۰، ح ۱۰.

۵. عقد الدرر، مقدسی شافعی، باب ۱، ص ۴۱.

البته در روایات شیعه آمده که این سپاه به مهدی علیه السلام ملحق می‌شود؛ چنان که امام باقر علیه السلام فرمود: «بیرقهای سیاهی از خراسان بیرون می‌آیند و به جانب کوفه خواهند رفت. پس چون مهدی ظاهر شود، آنان وی را به بیعت دعوت می‌کنند.»^۱

و. نماز خواندن عیسی علیه السلام پشت سر

مهدی علیه السلام

از مسلمات بین همه مسلمین این است که حضرت عیسی علیه السلام در آخر الزمان بر می‌گردد و بر امام مسلمین مهدی موعود علیه السلام اقتدا می‌کند. این مطلب در موارد مختلفی مطرح شده است.^۲

شافعی از پیامبر صلی الله علیه و آله نقل کرده که آن حضرت فرمود: «يَلْتَقِي الْمَهْدِيُّ وَقَدْ نَزَلَ عِيسَى بْنُ مَرْيَمَ... فَيُصَلِّيَ عِيسَى خَلْفَ رَجُلٍ مِنْ وَٰلِدِي»^۳ مهدی روی آورد، در حالی که عیسی بن مریم فرود آمده است... پس عیسی پشت سر فردی از فرزندان من نماز می‌خواند.»

این مضمون در بخش تأیید سند روایات مهدویت از دیدگاه راویان اهل سنت بارها نقل گردیده و در روایات

امنیت همه جانبه و عدالت گسترده وجود دارد. این مضمون در منابع شیعه نیز آمده است.^{۱۰} عبارتهای دیگر نیز آمده، مانند: «لَا تُرْمَى مُخْتَاجًا»^{۱۱} نیازمندی دیده نمی شود.» و یا: «خرابی نمی ماند، مگر»^{۱۲} اینکه آباد می شود.»

۴. احساس بی نیازی در میان مردم

احمد بن حنبل از رسول خدا ﷺ روایت کرده: «أُبَيِّرُكُمْ بِالْمَهْدِيِّ... وَيَمْلَأُ اللَّهُ قُلُوبَ أُمَّةٍ مُحَمَّدٍ غَنًى...»^{۱۳} بشارت می دهم شما را به [آمدن] مهدی... و خداوند [به برکت وجود مهدی] دلهای امت محمد ﷺ را از بی نیازی پر کند.»

۱. بحار الانوار، ج ۵۱، ص ۷۲، ح ۱۹.
۲. غیبت، نعمانی، مؤسسة الاعلمی، ص ۲۳۲، ح ۱۷.
۳. نهج البلاغه، فیض، خطبه ۱۲۸.
۴. رسائل عشر، سیوطی، ص ۱۹.
۵. المصنف، ج ۱۱، ح ۲۰۷۷۰ و ۲۰۷۷۶.
۶. الفتن، ح ۹۸۵ و ۹۸۶.
۷. مسند، احمد بن حنبل، ج ۳، ص ۲۷ و ۱۷.
۸. کمال الدین، ج ۱، ص ۳۰۴؛ کشف الغمّة، اربلی، بیروت، دار الاضواء، ج ۳، ص ۳۲۸.
۹. المصنف، ابن ابی شیبّه، ج ۷، ح ۱۹۴۸۴.
۱۰. بحار الانوار، ج ۵۱، ص ۷۸.
۱۱. همان، ج ۵۲، ص ۲۹۰، ح ۲۱۲.
۱۲. منهاج البراعة، خوئی، بنیاد فرهنگی امام مهدی ﷺ، ج ۸، ص ۳۵۳.
۱۳. مسند، احمد بن حنبل، ج ۳، ص ۳۷.

گاهی وارد شده: «سُنَّتُهُ سُنَّتِي...»^۱ و گاه آمده: «... كَمَا صَنَعَ رَسُولُ اللَّهِ...»^۲ و یا: «و يُخَيِّي مَيِّتَ الْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ.»^۳

۲. عدالت جهانی

عبدالله بن عمرو از رسول خدا ﷺ نقل کرده که آن حضرت دست علی ﷺ را گرفته، فرمود: «سَيَخْرُجُ مِنْ صُلْبِ هَذَا قَتِي يَمْلَأُ الْأَرْضَ قِسْطًا وَعَدْلًا...»^۴ به زودی از نسل این، جوانی ظهور خواهد کرد که زمین را پر از عدل و داد می کند.» و همین طور صنعانی،^۵ نعیم بن حماد^۶ و احمد بن حنبل^۷ روایاتی که گویای عدالت گستری حضرت مهدی ﷺ است، نقل کرده اند و در منابع شیعه این مطلب فراوان مطرح شده است.^۸

۳. رفاه و آسایش عمومی

ابن ابی شیبّه از رسول خدا ﷺ این چنین روایت کرده: «يَكُونُ فِي أُمَّتِي أَلْمَهْدِيُّ... تَعِيشُ فِي زَمَانِهِ عَيْشًا لَمْ تَعِشْهُ قَبْلَ ذَلِكَ»^۹ در بین امت من مهدی خواهد بود... در آن زمان مردم زندگی [و آسایشی] دارند که هرگز قبل از آن چنان زندگی نداشته اند.»

زندگی ای که در آن، رفاه عمومی،

دنیا به پایان نخواهد آمد تا آنکه مردی از اهل بیت من که هم نام من است، حکمران شود.

همین مضمون در روایات شیعه نیز آمده است،^۴ از جمله امام رضا علیه السلام از پدراش از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله نقل کرده است که خداوند در شب معراج در بخشی از سخنان طولانی فرمود: «و به درستی زمین را به وسیله آخرین آنها (ائمه معصومین علیهم السلام) از دشمنانم پاک خواهم ساخت و گستره زمین را در فرمانروایی او قرار خواهم داد.»^۵

۱. الملاحم و الفتن، سید ابن طاووس، بیروت، مؤسسة الاعلمی للمطبوعات، ص ۶۴.
۲. فرائد السمطين، ج ۲، ص ۳۱۲، ح ۵۶۲.
۳. عقد الدرر، مقدسی شافعی، باب دوم، ص ۵۴؛ ر. ک: سنن ترمذی، ح ۲۲۳۰.
۴. الکافی، ج ۱، ص ۳۹۸، ح ۲؛ تفسیر عیاشی، ج ۲، ص ۹۳، ح ۵۲.
۵. عبون اخبار الرضا، شیخ صدوق، کتابفروشی طوس، ج ۱، ص ۲۶۲، ح ۲۲؛ ر. ک: الکافی، ج ۱، ص ۴۳۲، ح ۹۱.

یعنی همه احساس غنا و ثروتمندی و بی‌نیازی می‌کنند و حرص و ولع از میان مردم رخت بر می‌بندد. و در منابع شیعه هم می‌خوانیم: «زمانی که حضرت مهدی علیه السلام قیام کند، خداوند غنا و بی‌نیازی را در دل بندگان می‌نهد.»^۱

بخش پنجم: حکومت جهانی

فراگیر شدن حاکمیت حضرت مهدی علیه السلام و جهانی شدن دین اسلام به عنوان برترین دین از مطالبی است که روایات فریقین بر آن اتفاق دارند. از رسول خدا صلی الله علیه و آله نقل شده که فرمودند: «لَوْ لَمْ يَنْبِقِ مِنَ الدُّنْيَا إِلَّا يَوْمٌ وَاحِدٌ لَطَوَّلَ اللَّهُ ذَلِكَ الْيَوْمَ حَتَّى يَخْرُجَ فِيهِ وَ لَدَى الْمَهْدِيِّ... فَيَنْبَغُ سُلْطَانُهُ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ...»^۲ اگر از دنیا به جز یک روز باقی نماند، خداوند آن قدر آن روز را طولانی می‌کند تا فرزندم مهدی در آن روز خروج کند... پس سلطنت او به شرق و غرب [عالم] می‌رسد.»

و همچنین فرمود: «لَنْ تَذْهَبَ الدُّنْيَا حَتَّى يَمْلِكَ الدُّنْيَا رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ بَيْتِي...»^۳ دنیا به پایان نخواهد آمد تا آنکه مردی از اهل بیت من ... حکمران دنیا شود.»